

Η Συλλογή εικόνων της Δημοτικής Πινακοθήκης Θεσσαλονίκης (ΔΠΘ)

Η Συλλογή της Δημοτικής Πινακοθήκης Θεσσαλονίκης απαρτίζεται από 123 φορητές εικόνες και ιερά κειμήλια. 63 εικόνες της Συλλογής προέρχονται από τον κοιμητηριακό ναό του νεκροταφείου της Ευαγγελίστριας που ιδρύθηκε το 1875 από το Σωματείο της Φιλοπώχου Αδελφότητας Ανδρών Θεσσαλονίκης και εντάχθηκαν στη συλλογή της Δημοτικής Πινακοθήκης τα έτη 1987 και 1988. Η πλειοψηφία τους χρονολογείται στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αι., μετά την ίδρυση του νεκροταφείου. Η ύπαρξη όμως παλαιότερων εικόνων (14ου -18ου αι.) σε συνδυασμό με τη διαφοροποίηση του είδους τους δείχνει ότι στην εκκλησία της Ευαγγελίστριας συγκεντρώθηκαν σημαντικά κειμήλια της ελληνοορθόδοξης κοινότητας προερχόμενα από αλλού.

Η Συλλογή εικόνων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού (ΜΒΠ)

Η συλλογή εικόνων του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού αριθμεί περί τις 1025 εικόνες και αποτελεί μία από τις σημαντικότερες δημόσιες συλλογές εικόνων στην Ελλάδα. Καλύπτει ένα ευρύ χρονολογικό φάσμα από τα τέλη του 12ου αι. έως τον 20ο αιώνα. Τον βασικό κορμό της συλλογής αποτελούν οι βυζαντινές και μεταβυζαντινές εικόνες που μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας, μεταφέρθηκαν το 1916 για φύλαξη, μαζί με άλλα αντικείμενα, στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο στην Αθήνα όπου και παρέμειναν μέχρι το 1994. Στον κορμό αυτό, προστέθηκε το 1987, με την εκτέλεση της διαθήκης του συλλέκτη Δημήτριου Οικονομόπουλου ένα ακόμη ενδιαφέρον σύνολο μεταβυζαντινών κυρίως εικόνων, που εκτέθηκε αρχικά στον Λευκό Πύργο στην έκθεση αφιέρωμα για τα 2300 χρόνια της Θεσσαλονίκης, και σήμερα παρουσιάζεται στην ομώνυμη αίθουσα του Μουσείου.

1. Ο απόστολος Πέτρος (εικόνα επιστολίου), 17ος αι. (Συλλογή ΔΠΘ)
2. Ο απόστολος Ματθαίος (εικόνα επιστολίου), 17ος αι. (Συλλογή ΜΒΠ)

Συντελεστές

Ιδέα, συντονισμός, γενική - επιστημονική επιμέλεια, μουσειολογική μελέτη

Δρ Αγαθονίκη Τσιλιπάκου,
Διευθύντρια Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού

Επιστημονική ομάδα

Δρ Αγαθονίκη Τσιλιπάκου
Δρ Ευαγγελία Αγγέλλου,
Προϊσταμένη Τμήματος Συλλογής Εικόνων, Τοιχογραφιών, Ψηφιδωτών, Αντιγράφων, Χειρογράφων, Ανθιβόλων, Χαρακτικών, Σχεδίων, Παλιτύπων και Συλλογών
Δρ Αναστάσιος Αντωνάρας,
Προϊστάμενος Τμήματος Εκθέσεων, Επικοινωνίας και Εκπαίδευσης
Δρ Αργυρή Κατσαρίδου,
Αρχαιολόγος-Ιστορικός Τέχνης
Μαρία Πολυχρονάκη, Αρχαιολόγος

Κείμενα έκθεσης

Δρ Αγαθονίκη Τσιλιπάκου
Δρ Ευαγγελία Αγγέλλου
Δρ Αργυρή Κατσαρίδου
Δρ Δήμητρα Λαζίδου,
Προϊσταμένη Τμήματος Συντήρησης Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης
Μαρία Πολυχρονάκη

Μετάφραση κειμένων

Δρ Αργυρή Κατσαρίδου
Δρ Γιώργος Μπουδαλής,
Συντηρητής Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης
Ειρήνη Τζέλιου
Δρ Αγαθονίκη Τσιλιπάκου

Επιμέλεια τριπτύχου

Δρ Αγαθονίκη Τσιλιπάκου

Μουσειογραφική μελέτη -εφαρμογή – γραφιστικός σχεδιασμός

Αναστασία Καραδημητρίου,
Αρχιτέκτων-μηχανικός

Συντήρηση Αντικειμένων

Δημήτρης Βλάσσης, Βάιος Γανίτης,
Δήμητρα Δροσάκη, Ευρυδίκη - Αναστασία Ζαχαρίου, Δήμητρα Καγιογλίδου, Serra Kanyak, Ηλέκτρα Καραγιαννίδου, Στυλιανός Κεσίδης, Δήμητρα Λαζίδου, Κυριάκος Μαθιός, Μαρία Μιχαηλίδου, Μαγδαληνή Μουρατίδου, Παύλος Μπεινιάς, Φωτεινή Μπέλτσι, Γιώργος Μπουδαλής, Σταματίνα Νέρα, Δημήτρης Νικολής, Αθηνά Ντούση, Αμαλία Παπαδοπούλου, Αναστασία Σιάκκα Μαρία-Χρυσάνθη Σκουριά, +Κατερίνα Ταλλάρου, Ιωάννα Τζινίκου, Βασιλική Χαρισίου
Συντηρητές Αρχαιοτήτων και Έργων Τέχνης

Τεχνική Υποστήριξη

Γιώργος Αλεξανδρής, Βασίλης Γραντσανλής, Αλέξανδρος Θεμελής
Εργατοτεχνίτες
Εταιρεία ΕΡΓΟΝ

Φωτισμός

Γιώργος Ζίγκας
Ηλεκτρολόγος

Φωτογράφιση εκθεμάτων

Θάνος Καρτσόγλου
+Μάκης Σκιαδαρέσης
Νίκος Τσιόκας

Εκτυπώσεις γραφιστικών

Whale Graphics A.E.

Εξώφυλλο: Εικόνα με τον άγιο Γεώργιο δρακοντοκτόνο, 1810, ανακαίνιση 1876 (Συλλογή ΜΒΠ)

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Δύο Συλλογές σμίγουν

Πτέρυγα περιοδικών εκθέσεων
«Κυριάκος Κρόκος»

Μακροχρόνιος Δανεισμός στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού - Περιοδική έκθεση «Δύο Συλλογές σμίγουν»

Το έτος 2015 (30/11) ο Δήμος Θεσσαλονίκης αποφάσισε να παραχωρήσει στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, σε συνέχεια πρότασής του, με τη μορφή χραιοδανείου για 30 έτη, 109 εικόνες και ιερά κειμήλια από τη Συλλογή της Δημοτικής Πινακοθήκης. Με σχετική υπουργική απόφαση (17-6-2016) ορίστηκε ο καταρχήν δανεισμός για πέντε έτη από την ημέρα παράδοσης – παραλαβής (11-11-2016), με δυνατότητα ανανέωσης. Σκοπός του δανεισμού η διαφύλαξη, συντήρηση και έκθεση των πολιτιστικών αγαθών της Δημοτικής Πινακοθήκης από το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού. Στις 20 Δεκεμβρίου 2016, το Μουσείο οργάνωσε μία συμβολική τελετή υποδοχής των εικόνων τιμώντας παράλληλα τον Δήμο Θεσσαλονίκης με επίδοση δώρων και αναμνηστικών.

Με την έκθεση «Δύο Συλλογές σμίγουν» το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού έρχεται να πραγματώσει τους σκοπούς του δανεισμού με την προβολή στο ευρύ και ειδικό κοινό της Συλλογής της Δημοτικής Πινακοθήκης μετά από τη συντήρηση και μελέτη εικόνων και ιερών κειμηλίων της, αρκετά από τα οποία (23) παρουσιάζονται για πρώτη φορά.

Ο τίτλος της έκθεσης «Δύο Συλλογές σμίγουν» δηλώνει παράλληλα και την πρόθεση της έκθεσης να συγκροτήσει μίαν ολόπλευρη που προέκυψε από τη συνδυαστική μελέτη των αντικειμένων των δύο Συλλογών, της Δημοτικής Πινακοθήκης Θεσσαλονίκης και του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού. Η

μία Συλλογή λειτουργεί συμπληρωματικά της άλλης καθώς μέσα από τη σύνθεση παρουσιάζονται οι ποικίλες εκφάνσεις της ορθόδοξης χριστιανικής τέχνης στους αιώνες μετά την Άλωση εντασσόμενες στα κοινωνικοοικονομικά συμφραζόμενα. Ταυτόχρονα συμπληρώνεται και ο κατάλογος των πονημάτων επώνυμων αλλά και ανώνυμων ζωγράφων και εργαστηρίων, με έμφαση στην επικράτεια του βορειοελλαδικού χώρου που τελούσε υπό οθωμανική κυριαρχία και επίκεντρο την ευρύτερη περιοχή της κεντρικής Μακεδονίας, τη Θεσσαλονίκη και το Άγιο Όρος.

Αφορμή για τον τίτλο αποτέλεσε η ύπαρξη στις δύο Συλλογές έργων του ίδιου ζωγράφου/εργαστηρίου με κοινό λειτουργικό σκοπό (εικόνες επιστυλίου).

Στην περιοδική έκθεση «Δύο Συλλογές σμίγουν» παρουσιάζονται 129 πολιτιστικά αγαθά, φορητές εικόνες, αντικείμενα ιδιωτικής λατρείας, λειτουργικά σκεύη, άμφια, ιερά κειμήλια από τις Συλλογές της Δημοτικής Πινακοθήκης (50) και του Μουσείου (79) που χρονολογούνται από τον 14ο έως και τις αρχές του 20ου αι. 85 από αυτά μάλιστα εκτίθενται για πρώτη φορά μετά τη συντήρηση και επιστημονική τεκμηρίωσή τους στο Μουσείο.

Η έκθεση διαρθρώνεται σε δύο βασικές ενότητες, την εισαγωγική και την κύρια. Στην εισαγωγική (ισόγειο) μέσα από πέντε υποενότητες παρουσιάζονται συνοπτικά η ταυτότητα των δύο Συλλογών, ο μακροχρόνιος δανεισμός των εικόνων και ιερών κειμηλίων της Συλλογής της Δημοτικής Πινακοθήκης στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού και το σκεπτικό της έκθεσης. Στη συνέχεια γίνεται μνεία στις παλαιότερες εικόνες της Συλλογής της Δημοτικής Πινακοθήκης που είναι

και οι αρχαιότερες της έκθεσης αποτελώντας τον συνδυαστικό κρίκο της ομαλής μετάβασης από τη ζωγραφική της υστεροβυζαντινής περιόδου στη μεταβυζαντινή, στη συντήρηση των εικόνων και τα αποτελέσματα αυτής, στο ρόλο της εικόνας γενικότερα, την τεχνική – τεχνοτροπία και τα εικονογραφικά πρότυπα των ζωγράφων. Η δεύτερη κύρια ενότητα (ανώγειο και όροφος) με τις εννιά υποενότητες πραγματεύεται ζητήματα που αφορούν τη μεταβυζαντινή εκκλησιαστική ορθόδοξη ζωγραφική γενικότερα στην οθωμανοκρατούμενη ελληνική επικράτεια, με έμφαση στη Μακεδονία, τη Θεσσαλονίκη και το Άγιο Όρος και ειδικότερα των εικόνων, τις μετακινήσεις των ζωγράφων, τα δίκτυα επικοινωνίας, συγκεκριμένα εργαστήρια ή οικογενειακά συνεργεία και συντροφικές που δρουν εκείνη την περίοδο και κυρίως στον 17ο έως και τις αρχές του 20ου αι. στις προαναφερόμενες περιοχές ή και με έδρα αυτές, με βάση το υλικό που μας προσφέρουν οι δύο Συλλογές. Παράλληλα σχολιάζονται θέματα που αφορούν τη θεματολογία – εικονογραφία των εικόνων στους αιώνες μετά την Άλωση, τους συμβολισμούς τους, καθώς και ζητήματα σχετικά με τους παραγγελιοδότες και δωρητές των εικόνων. Σε μια υποενότητα παρουσιάζονται για πρώτη φορά και λειτουργικά βιβλία, άμφια και σκεύη από τις Συλλογές της Δημοτικής Πινακοθήκης (11) και του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού (13).

Η έκθεση επιθυμεί να προβάλλει στο ευρύ και ειδικό κοινό επιλεγμένα και αντιπροσωπευτικά δείγματα ορθόδοξης θρησκευτικής τέχνης των δύο Συλλογών, ως έργα πολιτισμού αλλά παράλληλα και ως έργα πίστης και ευλάβειας με δογματικό περιεχόμενο που υπηρετούν τις ανάγκες της Ορθόδοξης Εκκλησίας, της κοινής και ιδιωτικής λατρείας.

- 1, 2. Αμφίγραπτη εικόνα.
Α. Η Παναγία Βρεφοκρατούσα.
Β. Η Άκρα Ταπείνωση, 14ος αι. (Συλλογή ΔΠΘ)
3. Εικόνα με τον άγιο Γεώργιο δρακοντοκτόνο, 1760 (Συλλογή ΜΒΠ)
4. Εικόνα με τους τρεις ιεράρχες, 1889, ζωγράφος Μπτάκος Χατζησταμάτης (Συλλογή ΔΠΘ)
5. Βημόθυρο, 1795 (Συλλογή ΜΒΠ)
6. Εικόνα με τους τέσσερις ευαγγελιστές, 1815, ζωγράφος Μητροφάνης (Συλλογή ΜΒΠ)
7. Εικόνα με την Παναγία Σπηλαιώπισσα, 1830, ζωγράφος Δημήτριος (Συλλογή ΔΠΘ)
8. Δισκοπότηρο, 19ος αι. (Συλλογή ΔΠΘ)
9. Σταυρός αγιασμού, 18ος – 19ος αι. (Συλλογή ΔΠΘ)
10. Ξύλινος σταυρός ευλογίας, 18ος αι. (Συλλογή ΜΒΠ)
11. Ευαγγέλιο, 19ος αι. (Συλλογή ΔΠΘ)
12. Αρτοφόριο ρωσικής τέχνης, 19ος αι. (Συλλογή ΜΒΠ)